

Τα κουϊλτς

Τα κουϊλτς (quilts) είναι χειροτεχνήματα τόσο παλιά, που κανείς δεν ξέρει πότε έγιναν για πρώτη φορά. Αναθήματα από πάτσγουορκς (patchworks), φιαγμένα από μετάξι, βρέθηκαν στις Ινδίες τον 6ο και 9ο αιώνα. Στην Αμερική ήρθαν από την Ευρώπη, κυρίως από την Αγγλία το 18ο αιώνα και η δημιουργία και χρήση τους αναπτύχθηκε και εξαπλώθηκε σχεδόν σ' όλες τις πολιτείες, ως τα μέσα περίπου του 20ού αιώνα. Τα κουϊλτς έγιναν ξανά δημοφιλή μετά από μια μεγάλη έκθεση στο Μουσείο Whitney της Νέας Υόρκης το 1970. Σήμερα στην Αμερική, στην Αγγλία και τη Γαλλία υπάρχουν ζωγράφοι που εμπνέονται από την τεχνική των κουϊλτς (εικόνες σσ. 132, 169). Οι δημιουργοί τους ήταν κυρίως γυναίκες, λευκές και μαύρες σκλάβες για τα χρόνια πριν από την κατάργηση της δουλείας. Τα κουϊλτς, στην Ελλάδα πιο γνωστά ως πάτσγουορκς, είναι κομμάτια διαφόρων υφασμάτων, συχνά απομεινάρια ρούχων, που με υπομονή, φαντασία και καταπληκτική δεξιοτεχνία και με διάφορες τεχνικές μετασχηματίζονται σε κάτι χρήσιμο (σκεπάσματα κρεβατιών κυρίως) αλλά πολύ συχνά και ωραίο. Τα κουϊλτς στηρίζονται κατά μεγάλο μέρος σε σχέδια που αναπαράγονται, όπως τα περισσότερα λαϊκά χειροτεχνήματα, αλλά που όχι μόνο δεν αποκλείουν την προσωπική φαντασία και δημιουργικότητα, αλλά πολύ συχνά υπερβαίνουν τον απλό διακοσμητικό της χαρακτήρα. Πολλά απ' αυτά, τολμώ να πω, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως πρόδρομοι της Ποπ Αρτ, του γνωστού έντεχνου, αγγλικού στην αρχή αμερικανικού στη συνέχεια, καλλιτεχνικού κινήματος της δεκαετίας του '60 όπως, για παράδειγμα, ορισμένα κουϊλτς με ενσωματωμένη στις περίτεχνες συνθέσεις τους την αμερικανική σημαία (σύμβολο, ως φαίνεται, πολύτιμο των Αμερικανών) θυμίζουν έργα των Τζάσπερ Τζονς, Κλας Όλτεμποουργκ Γουϊλλιαμ Κόπλεϊ και άλλων. Και αν θα έπρεπε να υπάρξει κάποια σύγκριση, τα έργα των τελευταίων φαντάζουν πολύ πιο απλοϊκά και λιγότερο αυθεντικά (εικόνες σσ. 91, 92). Ένα άλλο σχετικό παράδειγμα είναι οι «Sailors», οι ναύτες, κουϊλτ φιαγμένο γύρω στα 1940 για κάποιο αγαπημένο ναύτη που πηγαίνει να υπηρετήσει στο αμερικανικό ναυτικό (εικόνα σ. 170). Όπως επίσης «The spools», οι κουβαρίστρες, τέλος του 19ου αιώνα (193X190 εκ.) φιαγμένο από διάφορα υφάσματα, του οποίου το θέμα δείχνει τη στενή σχέση της γυναίκας με τη ραπτική (εικόνα σ. 118). Ανάλογες σχέσεις αλλά σε μικρότερο βαθμό θα μπορούσαμε να βρούμε και με το άλλο καλλιτεχνικό κίνημα του '60, την Οπ Αρτ (οπτική τέχνη). Χαρακτηριστικό παράδειγμα ως προς αυτό είναι το επίσης μεγάλων διαστάσεων (188X191 εκ.) «Tumbling blocks» (1870) (εικόνα στο οπισθόφυλλο).

Η εκτέλεση των κουϊλτς πολύ συχνά γίνονταν από πολλές γυναίκες μαζί, ομαδικά, κυρίως για έργα μεγάλων διαστάσεων. Αυτά είναι τα quilting bee, όπως τα έλεγαν, δηλαδή κάτι σαν τη δουλειά των μελισσών, που ήταν ταυτόχρονα μια ευκαιρία για κοινωνική συνα-

ναστροφή και διασκέδαση με γείτονες, συγγενείς και φίλους (εικόνα σ. 103). Με τα θέματά τους τα κουϊλτς πολλές φορές μετέχουν ενεργά στην κοινωνική ζωή, και σαν παράδειγμα αναφέρω αυτά που έχουν γίνει για τον Εμφύλιο Πόλεμο, για τα δικαιώματα των γυναικών, εκείνα που έχουν σύμβολα μασονικά, των Odd Fellows και άλλα. Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση της Σάρας-Ελεν Χάρντιγκ (1847-1886), μητέρας επτά παιδιών, η οποία με τα μεγάλων διαστάσεων κουϊλτς της που είχαν ως θέμα το ηλιακό σύστημα, έδινε διαλέξεις για την αστρονομία στις πόλεις της Αϊόβα (εικόνα σ. 48). Μια ξεχωριστή κατηγορία κουϊλτς είναι επίσης αυτά των Άμις, της γνωστής θρησκευτικής αίρεσης, που συνεχίζουν ακόμη και σήμερα να κατασκευάζουν κουϊλτς που διακρίνονται για τα σκοτεινά και επιβλητικά τους χρώματα, τα γεωμετρικά σχήματα και την έλλειψη κάθε παραστατικότητας.

Άφησα τελευταίες τις μαύρες σκλάβες των φυτειών. Η Γκλάντυς-Μαρί Φράι, Αφρικοαμερικανή η ίδια, καθηγήτρια της λαϊκής τέχνης στο Πανεπιστήμιο του Κόλετς Παρκ της πολιτείας του Μέριλαντ, τούς αφιερώνει το ενδιαφέρον και συγγραμτικό της βιβλίο *Stitched from the soul*. Το βιβλίο αυτό που χρησίμευσε και ως κατάλογος στη σχετική έκθεση που οργανώθηκε στο Μουσείο της Λαϊκής Τέχνης στη Νέα Υόρκη, θεωρήθηκε ορόσημο στην ιστορία για τη ζωή και δημιουργικότητα των σκλάβων γυναικών των 18ου και 19ου αιώνα. Τρεις κατηγορίες θα μπορούσαμε κάπως σχηματικά να διακρίνουμε στα σχέδια των μαύρων γυναικών. *Πρώτο*, τα γεωμετρικά σχέδια και χρώματα που θυμίζουν αφρικανική τέχνη, *δεύτερο*, τα γνωστά αμερικανικά σχέδια αλλά συχνά με παραλλαγές και *τρίτο*, το σπάσιμο της συμμετρίας και η δημιουργία αφηρημένων ελεύθερων συνθέσεων (εικόνα σ. 104). Η Φράι αναφέρει χαρακτηριστικά στον πρόλογο της ότι τα κουϊλτς έδωσαν την ευκαιρία στις μαύρες σκλάβες να αφήσουν προσεκτικές αναφορές για τη συναισθηματική και ψυχολογική τους κατάσταση, μια και δεν είχαν άλλο τρόπο.

Τελειώνω με δύο λόγια για τη Χάρριετ Πάουερς (1837-1911), μια ξεχωριστή περίπτωση δημιουργικής φαντασίας και καλλιτεχνικής έκφρασης (εικόνα εξωφύλλου και σ. 4). Τα θέματά της είναι παρμένα από τη *Βίβλο* και από αστρονομικά συμβάντα, μέσα από προφορικές παραδόσεις, αφού η ίδια δε γνώριζε να διαβάσει. Δύο μόνο από τα κουϊλτς της έχουν σωθεί, τώρα σε μουσεία. Τα κουϊλτς ήταν για τις μαύρες σκλάβες, όπως και τα τραγούδια και ποιητικά αδηποτε άλλη μορφή τέχνης, η αντίστασή τους στη σκληρή και θλιβερή πραγματικότητα.

Μαρία Κοκκίνου

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Gladys-Marie Fry, *Stitched from thw Soul. Slave quilts from the Ante-Bellum South*, Dutton, Studio Books, New York 1990.

Susan Jenkins - Linda Seward *The American Quilt Story*, Rodale Press, Emmaus, Pennsylvania 1991.

Doris Bowman, *American Quilts*, Smithsonian Institution Press, Washigton DC 1991.

Judy Wentworth, *Quilts*, Crescent Books, N. York 1989.

Elisabeth - Fox Genovese, *Within the plantation household, Black and White women of the Old South*, The University of North Carolina Press, 1988.

Whitney Chadwick, *Women Art and Society*, Thames and Hudson, N. York 1990.